

6 begrippen zoals ze in die tijd zelf door de mensen werden gevoeld. Natuurlijk moet je ook begrip hebben voor de aard van de motieven die de tegenstanders hebben gedreven. Je moet figuren als Mussert en Seyss-Inquart niet schetsen als sadistische schurken, maar als mensen die handelen volgens de inzichten en de wensen die toen in hen leefden. Maar daarom kun je nog wel zeggen dat een figuur als Mussert volstrekt fout was.”

“Luister eens, als je de economische geschiedenis schrijft van wat er in een bepaalde fabriek werd geproduceerd, komen daar in de regel geen ethische normen bij kijken. Hou je je daarentegen met het bedrijfsleven bezig in de geest van het onderzoek naar de rsv, dan kun je je natuurlijk onmogelijk losmaken van ethische normen. Ik denk dat een historicus in een beschrijving altijd expliciet komt tot het uitspreken van bepaalde oordelen. Dat is eenvoudig een functie van de menselijke geest. Maar mij is niet bekend dat iemand mij ooit heeft verweten dat ik met de botte bijl hak.”

Blom hield in zijn rede een pleidooi voor een geschiedschrijving die weergeeft hoe de doorsnee-Nederlander de oorlog heeft beleefd. “Maar dat ben ik helemaal met hem eens. Ik wil u erop wijzen dat Oorlogsdokumentatie een kollektie van 1500 dagboeken heeft, juist om later te doen uitkomen van de gewone mensen in die periode hebben doorstaan. Ik heb daar in mijn werk ook gebruik van gemaakt. Wat Blom betoogde was dus het intrappen van een open deur. Verder wilde hij over die periode nog interviews gaan afnemen... Ik beschouw het eerlijk gezegd als een hopeloze onderneming om mensen veertig jaar later bijzonderheden uit hun geheugen te laten weergeven, wat ze toen aten of zo. *Oral history*, mensen laten vertellen, dat is iets waarmee we al in 1945 zijn begonnen. We hebben echt niet op theoretische vertogen daarover hoeven te wachten. Wanneer ik de keuze heb tussen een uit de tijd zelf daterend stuk, en een mondelinge mededeling zoveel jaar later, geef ik de voorkeur aan stukken uit de tijd zelf. Om u een voorbeeld te geven: nadat ik in 1955 van de regering opdracht kreeg om de bezettingstijd te beschrijven, heb ik de gelegenheid gehad om met koningin Wilhelmina uitgebreid de hele periode van het Londense regeringsbeleid door te nemen. Maar ik heb immens veel meer gehad aan haar eigen stukken uit die tijd die in haar archief bewaard waren.”

Van De Jong kan niet worden gezegd dat hij van het gezag dat het publiek hem toedicht geniet. Integendeel: het is een bron van ergernis. Waar komt dat gezag vandaan? “Het is natuurlijk een onomstotelijk feit dat ik me tientallen van jaren in de materie heb verdiept en dus meer tijd heb gehad dan wie ook om er een beeld van neer te leggen. Daar komt bij dat er voor die periode veel belangstelling is. Mijn werk krijgt door de enorme publiciteit in de media een soort stempel opgedrukt: dit is nou het geldende beeld. Dat vind ik volstrekt onzinnig, want absolute waarheid staat er niet in. Die bestaat niet.”

Dus als op de stoel van De Jong een andere historicus had gezeten...?